

(830)

0

indexed

26.9.38

C.M. Mokgofwe

K34/28

Maitišō a Basotho ba pele

9

Dithšaba tša ~~pe~~ Babaso, xakolo ba mofuta wa Basotho di be di na le mekwa e mentšai ya xo dira maitišō. Xapē ōna maitišō a a be a ~~dira~~ fapangwa ka xo hlatlamana xa mabaka a nguaxa. A mangwē ōna a be a dumelotšwe ka mabaka ohle a nguaxa, byaloka dinōwanē le dinyēpō. Sikosā, kxati, kxwele le tše dingwē xo be xo ilelāwa xo itiša ka tšōna ka mabaka a mangwē a nguaxa. Mokxōma o mongwē a wa xo itiša xa bōna e ke wa xo ithēta maina. ba bangwē mokxwa ōna o ba o bitša xore ke "Ditšama-di-ema". Xo rēta ba maina e be e le namane-tona ya tirō, xobane e bolēla ditaba tše dikxolo — tša xo itumiša, xo nyatsā ba bangwē, xo ipolēla ka mo motho a lexo ka xōna, xo bolēla ditirō tša xo šupa xe e le moxale, setšō sa xaxwē le tše dingwē tše byalo. Ka baka leo xe motho a ithēta, xoba a rētiwa, xo hlwaiwa ditsēbē; xomme dika tšohle tše a di bolēlaxo mo seretong di a ilwāklōkō xaxolo, xomme batsebi ba mokxwa wa rēta ba xōna xo kwšišā se se bolēlwaxo ke serētō se, le xe se sa bolēlwe ka mokxwa wa ~~se~~ tlwaēlō o o kwēxako xa bonōlō. Mantšū a mangwē a monna yo yo e mongwē a beko a a bolēla mo seretong sa xaxwē a re: "Le re le mpōna ke ebaeba, Lengang le nape le re: "tlou tšela di fulere." Moitheti yo o šupa bokale bya xaxwē mo ntweng; ka xo riyat riyalo ke xo re ~~o~~ re: "Xe le bōna ~~se~~ nna ke ya kua le kua, ^{xoba xo thšaba nna,} e le mo ntweng, ~~xoba~~ le tšebe xore xo thata, batho ba fedile." Batho o ba bitša "ditlou." Mo xongwē o re: "Thaxa, rurēla, moxwera Mokxōma; Mokxōma a se tlo naiwa tlōpō!"

Fao ke xe a be a sa le sealoa, xoba ~~seth~~
~~seth~~ setšwalotšunhu. O ipitsša "thaxa"; xomme xe a
 "rulêla", o rêta hlôxô xa xaxwê e e beakantswexo
 xabotse ka ko xexwa tlôpô e botse. Mokxôma
 ke ~~ngw~~ morwa wa kxosi e a bolotšexo le
 yêna. Xomme yêna moitheti ka mantšû ao o re
 o swanetše ~~šit~~ šireletsša xoba xo ~~phet~~ phemêla
 kxosi ya xaxwê ka hlôxô ya xaxwê.

Lebaka la xo rêta maina xaxolo ke ^{mehlang} ~~moraxô~~
 ya tiraxalô e kxolo mo setšhabeng byaloka pele
 le moraxô xa ntwa, moraxô xa xo bolla, mo
 monyangeng wa lenyalô le tše dingwê tše byalo.
 Basimane xe ba bolla bodikana, ba ntwa dilô
 tše dintši le melaô ke banna le mediti. Tše
 dingwê di na le mohola o mokolo mo xo bôna.
 Xe ba tšwa lebollong ba thotliwa ka xo bitšwa
 "masôxana," xoba "banna," xoba "dialoxa." Xe ba bitšwa
 "dialoxa" ke xe ba santšê ba tlôla letsoku. Mo
 lebakeng leo ba itiša kxorong ya mošatê ka xo
 ithêta maina. Basadi, dikxarebê le basetsana ~~le~~
~~basimane~~ ba apêa dilalêlô ka potlakô e kxolo
 xoe ba yê kxorong xo utlivêlêla masôxana xe
 a ithêta maina; ~~basadi~~ ~~le~~ ~~ma~~ xo phuphuthišwa
 dikobô xe xo iwa "dits'amadiemeng". Xe basadi ba
 le makxarebê le basetsana le basimane ba fihla
 kxorong ye xo ithêtelwako xo yôna, ba dula
 fase, ba bangwê ba xokxame ka matôlô, ba
 katoxilê masôxana le banna; xo dula xa
 bôna (basadi le makxarebê) ba dula ka mokxwa ~~wa~~
 o e kako ke lešaka. Masôxana a a thilexo xo
 ithêta maina le wôna a apara dikobô tša bôna
 tše difsa ka xo hlôkômêla xoe basadi le bathaetši
 ba seke ba ba tšoba, xe e se mohlomongwê ka
 mantšû a bôna xe ba ithêta. Mo thsaading le

Kōna xo kxethilwe sethaka sa xo letsā moropa, xobane ~~fo tloka thoma~~ ~~mo~~ moropa o iletsīwa xo lla xe basimane ba bolla, xomme xo thōma xe ba xoxile, o dumelēlwa xo letsāwa. Mosadi xoba kxarebē e tla kxidikanya thitō ya monula le letlalō la pudi; thaka ya thsetsana e xalaxatsā mantšū, thsaadi e le methepana le thsetsana di akxola mohlabeledi, di ōpa maxofsi ka xo latela mošitō wa koša, xo thwe: "Ai-ye! Owele - Owee! Ditsamadiēma di etla!"

Xomme xe xo ntšē xo ōpēlwa byalo, mošitsana a ntše a itiya ~~th~~ tlalō la pudi ka seatlā, xo tla bōnwa e mongwē wa matsīwa-komeng a hlomaxa xare xa 'thaka tsā xaxwē, a ~~xpere~~ ~~kobe~~ ikhurumeditsē hlōxō le sefahlōxō ka kobō, a ēma mo xare xa pokanō yeo, a ~~lele~~ lebisitsē sefahlōxō sa xaxwē kua baopeding, a letsā molodi, xo re kxwathi, nne a thōma xo ithēta. Xe a feditsē xo ithēta o boēla moraxō, dithakeng tsā xaxwē; moropa o thōma xo lla, xo a ōpēlwa, xo opinwa maxofsi, xo thwe: Ai-e! Owe-le Owe-e! A lesōxana ke wēna O nnoši? Xe xo thwe "A lesōxana ke wēna O nnoši? Ke xo re ~~ba~~ xo tumišwa yola e ithetilexo, le xo xalefisa baxwēra ba xaxwē, xore e mongwē le e mongwē wa ba ba sēsōxo ba ithēta a tlē a bonthšē batswadi ~~ba~~ le baopedi xe le yēna e le monna, a kxōna xo ithēta. Xomme ba tlo tla byalo, o tee ka o tee, xo be xo fihle ba fēllē bohle, le xe e se ~~ka~~ ~~bopane~~ ~~ka~~ xōna mo mantšibaeng ao.

C. M. Mokgohlwe,
Berlin Mission School - Woyenthin,
P. O. Woyenthin,
near Heidelberg, Tvl.

26/9/38

8/28

(83)

I

Lexalane.

cala
indexed

34/28

Batho Bathobaso ba itše: "Dithšaba, xe xo thwe
 Ke "dithšaba" ke ka xobane di thšaba xo sêxana."
 Di ka sêxana ka 'baka la eng? Di ka sêxana
 ka 'baka la mekwa ya tšona e e fapanaxo. Dithšaba
 tša Babaso di fapana ka mekwa ya tšona.

Sethšaba se sengwe sa Matabele a Moletlane
 se be se na le mokwa o mongwe ~~o batho~~ o batho
 ba sōna ba bexo ba thwaetše ~~ke~~ di ka ugwa
 le ugwa. Ke *wa ka bina koša ya sethšaba"
 e ba bexo ba e bitša Lexalane. Lexalane ke
 koša e bexo e bina xatee mo ugwaeng, mo
 lebakeng la xe xo feditšwe xo bina xa mabêlê.
 Mokwa wa xo bina koša yeo šo: xo bolêlwa xore
 xo fokwa marumô. Xomme xo beina letšatši
 xore selite kamoka se tšê mošatê, xe xo tšênwa
 kxorong ya mošatê ~~ke~~ tšênwa mo kxorong e kolo
 xo ôpêlwa koša e tše ka xo hlattamana le xo
 akola bahlabeledi. Mohlabeledi ke motho yo a
 ôpêlaxo seripa xoba seripana sa kôpêlô xoba koša,
 xoba pina a le noši, xomme ba bangwê ba
 tšena ôpêla bohle morakô xa xaxwê. Ke xo ôpêlwa
 koša ye, xo tšêwa kxomo, xomme yōna e bolawa
 ke batho ~~ka~~ mo e seko ka thipa, xoba thšōša, xoba
 lerumô, epya ka matšwele, e be e hwe, e
 bolawa ke xo tete tetwa ka matšwele.

Mo kose kopelong ye, xa xo bolelwe
 mantšū a mangwê xa e se a xo rēta dikxoši tša
 sethšaba seo, tša kxalê le tša mo lebakeng leo, le
 xapê le baxale ba sōna ba kxalê, le dikxošana.
 Xomme xe xo bolêlwa mo košeng ye tša mehla e
 fetileko le ditiraxalô mo sethšabeng se, ~~le~~ dintwa
 le tšê dingwê, ba ba di bonexo ba hlomoxa pelo;
 ba ~~ba~~ xo ka bōnwa dikededi di êla, mo di

etšwa mo mahlong a banna; ~~komme~~ xo bōna
~~dikole~~ x monna a lla ke selō se se boifisāko
 mo dithšabeng tša Babaso. Xe bahlabeledi ba
 bolēla mantšū a xo rēta ka mokxwa wa xo ^{le}ōpēla,
 ba bantšī ba ba fetola ka xore: "Hubohubo, Hubohubo!"
 Mantšū a mangwē a lexalane ke a:-

Mohlabeledi : Sebētiela ke selēpē sa xo rēma dithšaba!"

Ba bantšī : Hubohubo, Hubohubo!

Mohlabeledi : Marumō ma-nya-maxosāna!

Ba bantšī : Hubohubo, Hubohubo!

Mohlabeledi : ~~Saxole~~, E re nkwē, bolaya phala re jē!

Ba bantšī : ~~Hubo~~ Hubohubo, Hubohubo!

Mohlabeledi : Ngwana kxošī o a jēlwa!

Ba bantšī : Hubohubo, Hubohubo!

Lexo iša pele.

Dirētō tše tša dikxošī, dikxošāna^{le} baxale di ^{le}ōpēlwa
 byalo ke mohlabeledi ka diripana-ripa, komme a
~~fel~~ dumēlwa ke bantšī ka xore "Hubo-hubo!"
 Ke yōna koša ye e bitōwako ~~lexa~~ lexalane; ke
~~koša~~ koša ya sethšaba" ka xobane e be e ^{le}ōpēlwa
 xa tee mo ngwaxeng ke sethšaba kamoka.

C. M. Mokgohlwe,
 Berlin Mission School - Woyenthin,
 P. O. Woyenthin,
 near Heidelberg Tvl.

Mekxwa e mengwe ya xo dumedisä le xo leboxa ya Basotho ba pele;

828

Basotho ba pele ba be ba na le mekxwa e 34 | 28

mentšinyana ya xo dumedisä. le mehleng ene ba bangwe ba sa e dirisa, xaxolo. Bana ba be ba tseba xo xodisa batho ba baxolo, batswadi ba bona, ba ba dumedisä ka xo ba bitša ka maina a mangwe a a bitšwako diritō. Monga xe a fitla hwetsä banna ba bangwe ba dutšē, xoba ba enwa byalwa, xoba ba tšere tiš, o be a ka re: "Jama dikkoši," xoba "Tšhela," xoba "Thobejane!," xoba "Bahlakwana!" le tše danguwe, kafa setššaba seo se tsebyako ka xōna. Bakxatla ba re: "Khabo!" ka kolane ba bina (ana) kxabo, mohuta o mongwe wa thšivene. Ba bangwe ba re: "Bakwena!," ba bangwe ba re "Ba-bina-thōlo!" Bakwena ke ba ba anako kwena. Ba bangwe ba re "Mokxaka!" xoba "Bakkaka!," ba bangwe ke ba xa-Mphahlilē. Ba-Phahla, ba-Masemola, le ba-Marisane o tla kwa motho wa bona a re: "Jan!" xoba: Ba-bina-tan, mokxwa o wa xo dumedisä ke a mobotse ka baka la xobane ka ntlē le bothakka bya wōna, xo be xo kōnwa xo tsebya ka pela xore motho yo a dumedisäko o bina (ana) eng. Xe xo tsebya se a se binako xo tla tsebya ka pela xore ke wa setššaba sefe. Ke motho a fihla mo motseng, a sa tsebe xore ba bina eng, o be a na le xore a ba dumedisä ka xo bitša phōōfo leina la phōōfōlo e yēna a e binako, xomme ba mo dumēla.

Mekxwa e e mentšī be e le e mentšī ya xo dumedisāna xa Basotho; e šita le xe ba diretšwe se sebotse ba be ba bōnatsā tebokō ya bōna xo modiri wa sōna ka xo bitša leina la phōōfōlo, ^{xoba sebatana} se a se binako ba re: "Mokwena!" xoba: Axee, Mokwena!"

⁶⁴³ Ke xo thwe ba bina xoba ana selo, ke xore
 sōna selo seo ba se "binaxo" se ba iletsa xo
 dira selo se sengwe — xo ja, xo apara, le tse
 dingwe tse byalo. Ba bangwe ke ba re ba bina
 tlou; tlou ke phoofolo e kxolo e xo seo bolelo
 xo e bolaya xore xo lewe nama ya yōna. Ke
 xe xo le byalo Ba-bina-tlou ba swanetse xo
 idišwa selo se sengwe. Ba bangwe ba re ba
 ila nama ya mmutla. Ba bangwe ba bina
 phukubye. Phukubye ke sebatana se nama ya
 sōna e bexo e sa lewe; e be e bolawa xore xo
 tšewe letlalo la yōna, xo diwe dikobō; ka
 leo ke e fela le xe xo bile byalo e be e swanetse
 xo ba le lesisa se sengwe. Xe e be e ka
 lla ka phirimana (xobane ke yōna, nakō ya yōna
~~nyaka dijo~~ ya xo nyaka dijo) Ba-bina-phukubye
 ba be ba swanetse xo rōbala ba sešo ba ja,
 xobane phukubye, sebatana sa xo binwa ke
 bōna e llile ba sešo ba ja; le xe xo bile xo
 sotšwe e maxōbē, xo sabeditšwe, ba swanetse
 xo tloša tšohle mo pele xa bōna, ba di boloke,
 xomme ba ithōbalile. Ka baka leo basadi ba
 dikxōrō tšeo ba be ba swanetse xo apēa letšatsi le
 sa le xōna, xore ba xo lewe pele xa xe phukubye
 e ka lla. Bōna ba dumedišwa ka xo bitšwa "Bathokwa"

Ke monna monna xoba motho a dumedišitše
 ka o mongwe wa mekwa e e boletšwe, ba mo
 dumela ba bohle; fela xe a ba tseba le ka xo
 hlattamana xa bōna mo bokolong bya boxōsi xoba
 malapa o be a swanetse xo tsenya madume a
 xaxwe ka yo monyane, yēna ejo monyane o a
 fetišetša xo yo mokwane mo xo yēna; ba a
 nēelana byalo, ka xo tsebana xa bōna bokolong, ka xo
 hlattamana xa bōna. Mo madume a fēlako nthse ke
 ke mo kxōšing, xoba yo a lexo ejo mokolo mo xo
 bōna mo kxōšing; xe madume a amoxetšwe

8. (93) busetsiwa modumedišii, a sepediwa ka ka
wona mokxwa le tsela ela a isitšewo ka
yona. Yena xe a botwa tsebisitšwe xore
ditumedišo tša xaxwê di amoxetšwe ke xona
a ka dulaxo ka xo iketla; byalo a ka
botšišana maphelō le bōna; xe xo kwewa
byalwa o tla bōna mokxopu xoba phafana
e mo tšena, 'mme a o amoxela ka teboxō.

Mohlomongwê motho yo a dumedišaxo e
ka be e le moeng yo a tšwaxo kxakala nuri, 'mme
a hwetša banna ba a sa tsebexo xo hlattlamana
xa ~~o~~ bōna mo boxolong bya kxōrō, xoba lešika
la boxōši, le xe e le kxōši ~~o~~ yēna kxōši ka nōši.
Xe a dumedišitšē ka tumedišo ye e akaretsāxo
bohle a ka no re: "Dumedišang, beng ba ka!" xoba
a re: "Ntumedišetšeng, Bakhatla, Bakwena, Bakxaxa, xoba
Matebele!" Bōna ba tlo tšeba se ba swanetsexo xo se
dira ka madumē a, xomme ba tlo a nēelana
ka thulaxanyō, xo be xo fihle a tšēnē kxōšing.
Xe moeng a kwelwē ^{ke bohle} xe a dumer kxōpela xo
dumedišetšwa ba tlo re tu-u-e, yo monyane a
thōma a thōm xo tšenya madumē xo yo mokolo
xo yēna, a upya a sepediwa, a amoxelwa, xo
ntšē xo thwe: "Ke ao semang-mang ~~o~~ a bitšwa tse
(a bidwa ka leina la tlotlō), monwa-kētē o a
dumediša," xo bolélwa leina la xaxwê. Moeng le xe
a be a sa tsebe xore yo mokolo xo ba a ba
dumedišaxo ke ope, o tla tšeba ka xe madume
a nvelélaxo xoba a felélaxo xo yēna; ke xore ke
yēna yo mokolo; xa xo kxathalexe; le xe a ka ba yo
monyane xo bōna mo mabo botšofeng, a ka ba yo
mokolo mo boxōšing. Ngwana wa kxōši, o tle a busē
setšāba.

Moeng wa monna le wa mosadi xe a
fihlile motseng, le xe e le wa xabō, a be a o tloketšē
ka xo yō ēta, o bekiwa ka xo dumedišetšwa mošatē.

¹¹
 Le bana xe ba sa ~~tsebana~~ tsebe xo hlattlamana.
 xa bōna mo boxolong bya malapa le dikxōrō ba
 tlo tsebana xe ba le lebollong, xobane kua nthse
 ba bewa ka madulō, ba rutwa kxodisō xa le xo
 xodisana; basimane ba rutwa xo dumedišana le
 xo dirisā 'taba tōa banna. E sīta le tsātšing
 la mathōmō xe ba otliwa ka kxati kxorong ya
 mosātē, xa ba otlelwe 'silong, xoba ntlē le
 molaō le thulaxanyō. Kxati ya tsātšē leo e na le
 molaō; xe ugwana wa kxōšana a ka itlwa pele xa
 moraxō xa ~~babano~~ ba bangwē, ke molato o moxolo. Ba
 a beakangwa ka xo latelana xa boxolo bya
 dikxōrō, xomme bana ba kxōrō ka lōna letsātšē
 leo ba tlo tsebana yo a lexo moxolo xo bōna
 ke xe a otliwa pele xa bōna.

Basadi le bōna ba dumediša ka thlomphe
 e kxolo; mosadi xe a fiha motšeng xa a xoxele
 kxorong byaloka banna. O tōta lapa le a itelaxo
 ka xo lōna; xe a amoxetswe ka thswanēlō, xo
 tla bōnwa ka xe tlatlana (serotwana) se a
 tšwetšexo a se ruele xo tee le kobō ya xaxwē
 di tšēlwa ka mo ntlong; madume a xaxwē a
 išiwa kxorong, yēna a šetsē a le ka mo lapeng.
 Basadi ba Babaso ba pele ba be ba tseba xo
 xodisā banna le bōna ba xodisana, ba hlomphe
 byalo. Ba thokō ya Bopedi ba dumedišana le
 xo leboxana ka xo bitšana ka maina a mangwē
 a a bitšwaxo "dirētō." Xe ba xahlana ba yo mongwē
 o thōma xo bitša se serētō sa yo mongwē, xomme
 yola le yēna o tla fetola ka xo bitša sa yola
 wa pele. Iše dingwē tōa tšōna ke tše: Makhako,
 Moxotladi, Moxošadi, Motšuadi, Meta, Modipadi,
 Hlapyadi, Seloxadi, Mosébyadi, Pebetse, Hunadi, Moxaleadi,
 Moloxadi, Bolédi, Napyadi, Napoxadi, Pheladi, Sebitse,

(83) Lapoxadi, Ngwatomosadi le tše dingwê.
 Mosotho xe a hwets'a ba bangwê ba le mo (34) 28
 tirong a ka ba dumediš'a ka ~~xo~~ xo re: Basumi!
 Bōna ba mo dimēla ka xo re: "Ke bōna!" Banna
 le bōna, xōna kua Bosotho, ba na le #maina
 a dirētō, ke xo re a Kxodišō, xoba tlotlō. A
 mangwê a bōna ke ōna a: Moloxadi, Nape,
 Xaafēla, Ngwatomonna le a mangwê. Xe mosadi
 a xahlana le basadi ba bangwê ba ba bōfāxo
 mokeng o be a re: "Re nošeng!" Bōna ba no
 dumēla ka xo re: "Nošwang!" Xe monna, x
 mosadi xoba uguana a tsēna ka mo lapeng a
 rwele selō ~~ka~~ ka hlōxō, xoba lexetla (xobane
 banna ba ~~Baso~~ Basotho ba rwala ka maxetla)
 yo mongwê le yo mongwê nu lapeng o^{mo} le
 dumediš'a, xoba o^{mo} leboxa ka yo bits'a leina la
 & x morwadi eeo ~~ka~~ la tlotlō x ~~xo~~ xoba
 a mmitš'a ka leina la phōōfōlō e la e binako,
 a re: "Ngwato!", xoba u re: "Axe, Ngwato,
 Mokuwena, Hlabirwa!" xomme le yēna yo a
 rwelexo o tla bits'a leina la ~~yata~~ yola la
 tlotlō, xoba la phōōfōlō e ba (a) e ~~ba~~ binako.

End. 5. 83.

C. M. Mokgohlwe,
 Berlin Mission School - Woyenthin,
 P. O. Woyenthin,
 near Heidelberg Tvl.